Tartu Riiklik Ülikool
Soome-ugri keelte kateeder

LÕUNAVEPSA MURDE VOKAALISTIK

Diplomitöö

Silvi Bljumovitš
Juhendaja: dots. E. Vääri

Kaitsmisele lubatud

Tartu 1974

Eessõna

Diplomitöö eesmärgiks on käsitleda lõunavepsa murde vokaalistikku, esitada ja analüüsida selles toimunud muutusi.

Töös kasutatakse autori materjale, mis on kogutud 1971., 1972. ja 1973. a. suvistel ekspeditsioonidel Leningradi oblasti Boksitogorski rajooni Sodjärve (Sidorovo) külast. Keelejuhtideks on olnud järgmised Sodjärve küla elanikud: Akimova, Darja (s. 1940), Aleksejev, Viktor (s. 1958), Baitsev, Anatoli (s. 1954), Baitsev, Ivan (s. 1927), Baitsova, Marja (s. 1907), Grebnev, Gennadi (s. 1957), Grebneva, Marja (s. 1929), Ivanova, Avdotja (s. 1900), Ignatjeva, Ljusja (s. 1960), Krasnova, Anna (s. 1906), Krotjašova, Olga (s. 1921), Morozova, Jelena (s. 1918), Morozova, Marja (s. 1926), Morozova, Nastja (s. 1906), Osipov, Vassili (s. 1924), Rogoljov, Ivan (s. 1898), Rogoljov, Nikolai (s. 1957), Rogoljova, Valja

(s. 1956), Smelov, Fjodor (s. 1938), Smirnova, Darja (s. 1934), Smirnova, Marfa (s. 1914), Trofimov, Nikolai (s. 1962), Varaksina, Praskovja (s. 1899), Vassiljev, Nikolai (s. 1955), Veselova, Nastja (s. 1901), Vostrjakova, Polina (s. 1931).

Vokalismi kujunemise näitamiseks võrreldakse põhimaterjali vastavate sõnatüvedega teistes vepsa murretes, läänemeresoome keeltes või hilises läänemeresoome algkeeles. Iiliste laenude korral esitatakse vasted lähtekeeltest.

Vepsa keele teiste murrete näited võetakse M. Zaitseva ja M. Mullose koostatud teosest „Словарь вепсского языка" ja E.A. Tunkelo teosest „Vepsän kielen äännehistoria". Etümoloogilised vasted muudest läänemeresoome keeltest pärinevad teosest „Suomen kielen etymologinen sanakirja". Kasutatakse veel K. Piheli ja A. Pikamäe „Soome-eesti sõnaraamatut" ja vene laenude puhul V. Muheli „Vene-eesti sõnaraamatut". Vütid nimetatud allikatele puuduvad. Vütlid ei anta

ka eestikeelsete vastete korral. Hilise läänemeresoome algkeele vormide rekonstrueerimisel lähtutakse A. Kase „Eesti keele ajalooline grammatika" I esitatud seisukohtadest.

Autori näited esitatakse Tartu Riikliku Ülikooli soome-ugri kateedri poolt soovitatud lihtsustatud transkriptsioonis ja lineeritakse lainelise joonega. Näitele järgneb võrdluseks hilise läänemeresoome algkeele tüve rekonstrueering, mis esitatakse sulgudes ja märgitakse lainelise joonega. Seejärel antakse näite tõlge. Rekonstrueeritud vormi väib asendada tõlke järel sulgudes esitatav ning lainelise joonega tähistatav valikuline etümoloogiline vaste, millele tõlget ei anta. Kirjandusest võetud sõnanäidete transkriptsioon jääb muutmata.

Töö jaguneb kahte peatükki. Esimeses peatükis käsitletakse esimese silbi vokaalistikku, teises järgsilpide vokaalistikku. Üksikvokaalide ja diftongide esinemust vaadeldakse mõlemas osas eraldi. Seejuures peab aga mainima, et ko-

gutud materjal võimaldab teha järeldusi, mis ei tarvitse kehtida mitte nüvõrd lõunavepsa murde kohta üldse, kui just eelkõige Sodjärve küla lokaalse keelekasutuse kohta eelnimetatud perioodil.

Töö põhiosale järgneb lühendite ja kasutatud kirjanduse loetelu. „Õigekeelsuse sõnaraamatus" antud lühendid pro, s., s.t., vrd., vt., lk. loetelus puuduvad.

I peatükk
Esimese silbi vokaalistik

A. Esimese silbi lühikesed ja pikad vokaalid.

Lõunavepsa murde esimese silbi lühikesed vokaalid on enamasti säilinud muutumatuina, pikad vokaalid aga lühenenud.

1. a ≡, ā > a.

a ≡. Esimese silbi lühike a on säilinud muutumatuna, näit. kala (<* kala) 'kala', panęba (<* panę-) 'panevad', kaksiaičęd 'kaksikud' (vrd. krjL kaksinaižed)[1], tahtoin 'tahtsin' (vrd. sm tahdoin), kazba 'kasvab' (vrd. krjA kazva-)[2], havad 'kott' (vrd. krjL havad(o))[3].

ā > a. Algupärane pikk a on lühenenud, näit. ma (<* mā) 'maa', sar' 'laas' (vrd. vdj sāri)[4],

---

[1] SKES, I, lk. 146.

[2] SKES, I, lk. 169.

[3] SKES, I, lk. 63.

[4] SKES, IV, lk. 938.

sarnad 'muinasjutud' (vrd. sm saarnat), nat' 'naat' (vrd. vdj nātti)[5].

al>ā. Ühte silpi kuuluvas al-ühendis on l-häälik vokaliseerunud, mille tõttu lühike a on pikenenud (al > an > au > ā). Tekkinud ā on säilinud, näit. jāg (<* jalka) 'jalg', vāktad (<* valke-) 'valged', tāvō (<* talvella) 'talvel', hāg 'halg' (vrd. lv alg)[6], hāmez 'nurm' (vrd. e ale, krjA halmeh)[7].

an>ā. ā on tekkinud ka n-i vokaliseerumise tagajärjel ühte silpi kuuluvas an-ühendis: māzikoised (<* mansikka-) 'maasikad', kāz 'perekond' (vrd. sm kansa).

Tõenäoliselt toimus muutus al, an > ā märksa hiljem kui ā > a, hilistekkeline ā säilis.

2. e≡, ē > e.

Algupärane lühike e on enamasti säilinud, pikk e lühenenud.

e≡: hebo (<* hepoi) 'hobune', peza (<* pesä) 'pesa', pesta 'pesta' (vrd. krjL pestä)[8], keza 'suvi' (vrd.

---

[5] SKES, II, lk. 363.

[6] SKES, I, lk. 51.

[7] SKES, I, lk. 52.

[8] SKES, III, lk. 531.

krj kezä)[9], tera 'tera' (vrd. sm terä).

e>ö. Algupärane e on järgneva u (<ʌ<l) mõjul labialiseerunud ö-ks, näit. pöud (~ peud) (<* pelto) 'põld', vöug (~ veug) (<* velka) 'võlg', pöüvez (~ pöüväz) 'lina' (vrd. sm pellava), köu (~ keu) 'kellel'.

e>ę. e muutumist ę-ks on põhjustanud vene keele foneetika mõju. Ainsad vene palataliseerimata dentaalid, mis esinevad e ees, nimelt š, ž ja c, on põhjustanud vene keeles e > ę-ks (näit. gaske, большe). Vene keele mõjul on sama nähtus kandunud üle ka vepsa keelde ja keelesisese arengu tulemusel on teisedki palataliseerimata dentaalid sama muutuse esile kutsunud. Edasi on e>ę esimeseski silbis palataliseerumata afrikaatide järel, näit. cępak (mez') 'ennatlik (inimene)', čębuda 'kükuda'; čęm 'kodaravits'.[10]

---

[9] SKES, I, lk. 187.

[10] Posti, L., Vepsän vokaalisoinnusta, „Virittäjä" 1935, lk. 80.

ē>e : sen' (<* sēni) 'seen', t'edan (<* tēdän) 'tean', kel' 'keel' (vrd. lv kēl')[11], pel' 'peel' (vrd. lv pēl')[12]

ē>ei. Erandina on ē diftongistunud sõnas keitta (<* kēttä-) 'keeta'. Käesoleva töö autor on

ē≡. täheldanud ka ē-lisi variante : kēttäγä 'keetja', (olīn) kētmas '(olin) keetmas'. Oletatavasti on diftongistumine takistanud ē > e-ks.

ē>i. Ootuspärase e (< ē) asemel esineb i sõnas pin' (<* pēni) 'väike' ja selle tuletistes pin'ikāne 'väikseke', pin'eta 'väiksemaks tegema'.

3. i, ī > i.

Lühike i on lõunavepsa murdes säilinud, pikk i lühenenud.

i≡: hibused (<* hißukset) 'juuksed', sil'mäd (<* silmät) 'silmad', kivirongi (<* kivi-) 'kivi', siroe 'siis, parajasti' (vrd. sm silloin), vihmub 'sajab vihma' (vrd. sm vihmoa), hihnad 'nöörid' (vrd. krjA hihnu)[13].

ī>i : hir' (<* hīroi) 'hiir', n'it'mha (<* nīttämähen) 'niitma', n'it' 'niit' (vrd. lv nīt)[14], viž 'viis'

---

[11] SKES, I, lk. 188.

[12] SKES, III, lk. 538.

[13] SKES, I, lk. 73.

[14] SKES, II, lk. 379.

(vrd. sm *vüsi*), *vil'da* 'välja lõigata' (vrd. sm *vültää*).

i > *e*. Algupärane *i* on muutunud *e*-ks *r*-i ees sõnas *per't'* 'onn' (vrd. e *pirt*, sm *pirtti*)[15], *per't'īne* 'onnikene'.

i > *ü*. Labiaalse konsonandi järel on esimese silbi *i* labialiseerunud *ü*-ks: *pühl'ām-* (*bonad*) (<**pihlaγa-*) 'pihlaka(marjad)'.

i > *i̯*. Sõnaalgulise *s*-i, *š* ja *č* järel hääldub *i* tagapoolsemalt, *i̯*-na, näit. *si̯sar* 'sõsar' (vrd. krjA *sisar*, sm *sisär*)[16], *či̯čko* 'õde' (vrd. sm *sisko*), *ši̯žlik* 'sisalik' (vrd. krjA *sizilisko*)[17]. Muutus on toimunud vene keele mõjul. Vene keeles on palataliseerumata dentaalid *š*, *ž*, *c* põhjustanud *i* > *i̯*-ks (näit. *цupк*, *шишка*, *эксиб*). Nähtus on kandunud üle vepsa keelde. Edasise keelesisese arengu tulemusel on muutuse *i* > *i̯* esile kutsunud kõik palataliseerumata dentaalid.[18]

---

[15] SKES, III, lk. 576.

[16] SKES, IV, lk. 1042.

[17] SKES, IV, lk. 1043.

[18] Posti, L., Vepsän vokaalisoinnusta, „Virittäjä" 1935, lk. 82-83.

4. o̲, ō̲ > o̲.

Pearõhulise silbi lühike o̲ on säilinud, pikk o̲ lühenenud.

o̲≡: jo̲gi (<* joki) 'jõgi', ko̲rvad (<* ko̲rvat) 'kõrvad', ko̲rb 'laas' (vrd. krjA ko̲rbi)[19], to̲ra 'kaklus' (vrd. sm to̲ra), mo̲ŕźa 'noor abielunaine' (vrd. krj mo̲ršica)[20], to̲hi 'toht'.

ō̲ > o̲: jo̲kse̲b (<* jōkse̲pi) 'voolab', so̲ (<* sō̲) 'soo', no̲ŕ 'noor' (vrd. vdj nōri)[21], no̲t 'noot' (vrd. vdj nōt)[22], to̲! 'too!'.

o̲l > ō̲. Ühendis o̲l on l̲ vokaliseerunud, kui o̲l kuulub ühte silpi. Selle tulemusel tekkinud hiline ō̲ on säilinud, näit. kō̲me̲tkine (<* kolme̲-) 'kolmkümmend', pō̲ve̲n (<* polve̲-) 'põlve'.

5. u̲, ū̲ > u̲.

Pearõhulise silbi u̲ on lõunavepsa murdes alati säilinud, pikk u̲ lühenenud.

u̲≡: tule̲b (<* tule̲pi) 'tuleb', ku̲k (<* kukke̲i)

---

[19] SKES, II, lk. 219.

[20] SKES, II, lk. 348.

[21] SKES, II, lk. 401.

[22] SKES, II, lk. 402.

'kukk', rugiž 'rukis' (vrd. krjL rugiž)[23], sukraine 'süstik' (vrd. krjA šukkula)[24], kurged 'kured' (vrd. lv kurģe)[25], rumi 'lumi' (vrd. vdj lumi)[26].

ū > u: kuž' (< *kūši) 'kuusk', sur' (< *sūri) 'suur', su (< *sū) 'suu', puren 'hammustaa' (vrd. e puren), murhāne 'sipelgas' (vrd. sm muurahainen), kudnō 'kuu' (vrd. krj kuu)[27].

6. ä, ā > ä.

ä ≡. Läänemeresoome algkeele esimese silbi ä on lõunavepsa murdes alati säilinud, näit. järv' (< *järvi) 'järv', käzi (< *käsi) 'käsi', vävu (< *vävü) 'õemees', täne 'siia' (vrd. sm tänne), nägu 'nägu' (vrd. krjL nägö)[28], näpurie 'näputäis' (vrd. lv näpja)[29].

---

[23] SKES, IV, lk. 856.

[24] SKES, IV, lk. 1098.

[25] SKES, II, lk. 245.

[26] SKES, II, lk. 308.

[27] SKES, II, lk. 250.

[28] SKES, II, lk. 410.

[29] SKES, II, lk. 414.

m'ägi 'mägi' (vrd. krjA, L mägi)[30].

ǟ>ä. Algupärane pikk ä on lühenenud, näit. p'ä (<* pǟ) 'pea', jälindun'e (<* jǟ-) 'linavästrik', jädä 'jääda' (vrd. sm jäädä), än' 'hääl' (vrd. sm ääni), käm 'koonal' (vrd. e kääv)[31].

ǟ<äi. äi-diftongi järelkomponendi i assimileerumisel tekkinud ǟ on säilinud, näit. p'ǟv (<* päivä) 'päev', ǟ 'palju' (vrd. sm äijä). Sõnas t'ämba 'täna' tekkis ǟ sisekao tõttu (vrd. sm tänä päivänä).

7. ö, ȫ > ö.

ȫ>ö. Esimese silbi pikk ö on alati lühenenud, näit. lödä (<* lȫdä-) 'lüüa', mödä (<* mȫdä-) 'müüa', s'ödä (<* sȫdä-) 'süüa', s'ön 'söön'.

ö≡. Algupärane lühike ö ja lühenenud ö (ȫ > ö) on enamasti säilinud

1) kui esimene silp lõpeb palataliseeritud konsonandi või l-iga, näit. löd'he 'löödi', söd'he 'söödi', pölkün'e 'teerajake' (vrd. sm

---

30 SKES, II, lk. 358.

31 SKES, II, lk. 264.

pölkky), köl'ǟdab 'kõigub';

2) kui lahtisele esimesele silbile järgneb eesvokaalne silp, näit. mödä 'mööda' (vrd. vdj mȭta)[32], s'ödä 'süüa';

3) kui ühesilbilise sõna lõppkonsonant on palataliseerumata, näit. vöd 'rihma, vööd' (vrd. e vöö), s'ön 'sööñ'.

ö > e. Kui eespool nimetatud tingimused pole täidetud, on toimunud ö delabialiseerumine vene keele mõjul, näit. kehkitab 'köhib' (vrd. vdj tšöhä)[33], v'e 'vöö', v'eta 'vööta', s'emae 'sööme', s'eda 'süüa'.

Noorte vepslaste kõnes on delabialiseerumine toimunud ulatuslikumalt, vrd. s'en, v'ed, l'ed'he.

8. ü, ǖ > ü.

ü ≡. Lühike ü on säilinud vanemate vepslaste kõnes, näit. nügüd (<* nüγεüt) 'nüüd', s'üvä (<* sükävä), kündan (<* künδän) 'künnan', tütär 'tütar' (vrd. sm tytär), kül'mäb 'külmetab' (vrd. krjL külmädä)[34].

---

[32] SKES, II, lk. 357.

[33] SKES, II, lk. 265.

[34] SKES, II, lk. 254.

ü ~ u. Mõnedes sõnades esineb ü-ga paralleelselt u, näit. jüged ~ juged 'raske' (vrd. sm jykevä), jürahtab '(äkki)müristab' (vrd. sm jyrähtää), jürädab 'müristab' (vrd. krj jüräjä-)[35]. Arvatavasti on vahelduse põhjustanud sõnaalguline j (vrd. eesti keeles esineva vahelduse janu ~ jänu)[36].

ü > u-ks on toimunud ka sõnades nugud (~ nügüd) 'nüüd', muhu 'naeratus' (vrd. sm hymy, e ümiseda)[37]. Nendes sõnades on muutus toimunud ilmatavasti vene keele mõjul, kusjuures esmalt on ü > u-ks toimunud järgsilbis (vt. lk. 50), seejärel esimeses.

ü > i. Vene keele mõjul on esimese silbi ü sageli delabialiseerunud i-ks, seda eriti nooremate vepslaste kõnes, näit. siväd, nigid, t'itar, sigizõ 'sügisel' (vrd. sm syksyllä), pihapäv 'pühapäev' (vrd. sm pyhä).

ü > ü. Pikk ü on alati lühenenud, näit. püta (< *pütädäk) 'püüda', t'ün 'vaikne' (vrd. sm tyyni), hüd'äb 'härmatab' (vrd. sm hyytää), pü 'põldpüü' (vrd. krj-L pü)[38].

---

[35] SKES, I, lk. 128.

[36] Kettunen, L., EKÄH, lk. 125.

[37] SKES, I, lk. 93.

[38] SKES, III, lk. 675.

ïï > ü > i. Ka pika ïï lühenemisel tekkinud lühike ï on alluvad vene keele mõjul toimuvale delabialisatsioonile nooremate vepslaste kõnes, näit. tïn, hidïäb, pï.

B. Esimese silbi diftongid.

Esimese silbi diftongide sonant esineb tänapäeva lõunaeepsa murdes analoogiliselt esimese silbi vastava lühikese vokaaliga. Diftongi järelkomponentidel ilmneb assimileerumistendents.

B. I. i-lõpulised diftongid.

1. ai.

ai ≡. Esimese silbi diftong ai on säilinud põhiliselt vanematel vepslastel. Näit. (häinen) aigah (< *aika-) 'tema) juuresolekul', kaik 'kõik' (vrd. sm kaikki), kaikutné 'iga', maid 'piim' (vrd. krjA maido)[39], kaid 'kitsas' (vrd. krjL kaid)[40], raidaad 'pajud' (vrd. vdj vaita)[41], vaikištu 'jää vait' (vrd. sm vai-

---

[39] SKES, II, lk. 328.

[40] SKES, I, lk. 143.

[41] SKES, III, lk. 719.

keneminen).

ai>ae. i on madaldunud e-ks m-i, n-i ja g-ees: taemęn (<* taimę-) 'taim', raegab 'kajab, kõlab' (vrd. sm raikkua), taen 'pooleldi täidetud värten' (vrd. krjL tain)[42]. Noortel vepslastel on madaldumine ulatuslikum, näit. kaek, kaečen (<* kaitsę-) 'kaitsen, raedad.

ai>ā: rāńištab (<* lainę-) 'lainetab', caŕināńe 'tsaarinna' (vrd. sm nainen). i assimileerumist on võinud põhjustada järgneva konsonandi tugev palatalisatsioon. Sõnas caŕināńe on assimilatsioon võinud toimuda ka inen-noomenite analoogial.

2. ei.

ei≡: heitta (<* heittä-) 'heita', veičō 'noaga' (vrd. sm veitsi), peigoʌ 'põial' (vrd. krjL peigaʌ(o))[43] seibaz 'aiateivas' (vrd. vdj seivez)[44], heid 'neid' (vrd. sm heitä), leibad 'leivad' (vrd. krj leibā)[45].

ei>e. g, n-i ees on i sageli madaldunud sonandi sarnaseks: pēgō 'põidlaga', hēń 'hein' (vrd. sm heinä) (samasugune i madaldumine e>ks on toimunud ka eesti keeles,

---

[42] SKES, IV, lk. 1198.
[43] SKES, III, lk. 534.
[44] SKES, IV, lk. 992.
[45] SKES, II, lk. 285.

näit. vaen, polg)[46]. Ka sõnas vēč on i>e, seda noorte vepslaste kõnes.

ei>ī: Eitusverb ei (ains. 3. isik) on muutunud kiirtempo tagajärjel alati ī: ks, näit. hän ī mäne 'ta ei lähe', samuti īle (vrd. e ei ole), mis on iseseisvate sõnade sakkusulamise kujukaks näiteks.

ei>e. Mitmuse 3. isiku eitusverbis on ei>e: eba (vrd. sm eivät).

3. oi.

Esimese silbi oi-diftongi esikomponent o on alati säilinud, järelkomponent i

oi≡. ainult vepslaste vanemal põlvkonnal. Näit. koir (<* koira) 'koer', koiv 'kask' (vrd. krj koivu)[47], koivišt 'kaasik', toivoti 'tõotas' (vrd. sm toivottaa), voitho 'kaugele' (vrd. krj loitoš)[48].

oi>oe. Noorematel vepslastel on diftongi i-komponent madaldunud, näit. koer, koev. Madaldumine on toimunud r-i ja v(>f) ees.

---

[46] Kettunen, L., EKÄH, lk. 140.

[47] SKES, II, lk. 208.

[48] SKES, II, lk. 301.

oi>ō. Verbiparadigmast voida (<* voiδa-) 'võida' moodustunud enkliitilistes vormides, kus diftong oi ei ole pearõhulises asendis, on see muutunud sarnaselt järgsilbi oi-ga, s.t. ō-ks: embō 'ma olen haige' (vrd. sm en voi), īvō 'ta on haige', embōškandęn 'hakkan haigeks jääma'.

4. ui.

ui≡. ui-diftong on alati säilinud. Näit. kuif (<* kuiva) 'kuiv', puikoné 'pilbas' (vrd. vdj puikko)[49], uinžīn 'uinusin' (vrd. sm uinoa), puiné 'puu-, puust valmistatud' (vrd. e puine), kuit'né 'kuidas' (vrd. krjA kui(n))[50], muit'e 'muidu' (vrd. lv mùitta)[51].

5. äi.

Algupärase pearõhulise äi-diftongi sonant ä on lõunavepsa murdes säilinud, järelkomponent i on

äi≡. 1) tavaliselt samuti säilinud, näit. päiväd

---

[49] SKES, III, lk. 628.
[50] SKES, II, lk. 230.
[51] SKES, II, lk. 355.

(<* päivät) 'päevad', jäin (<* jäin) 'jäin', täi 'täi' (vrd. sm täi), läikahtada 'äkki valada' (vrd. e läigatada);

äi>ä. 2) v ees redutseerunud e-ks: päev (<* päivä) 'päev' (: päivad);

äi>ä. 3) noorte vepslaste kõnes sageli täielikult assimileerunud: päf, tä. Alati on assimilatsioon toimunud sõnades ä 'palju' (vrd. sm äijä), tämbä (vrd. sm tänä päivänä). Lütsõnades ja lauserõhutus asendis on tekkinud pikk ä lühenenud, näit. pihapäf 'pühapäev', ä 'palju'.

6. öi.

öi≡. Esimese silbi diftong öi on säilinud vanemate vepslaste kõnes: (ä)vöid (<* väitä) '(palju) võõsid', söin (<* söin) 'sõin', löin 'lõin' (vrd. sm löin), (me)möimäi '(me) müüsime' (vrd. sm möimme).

öi>ei. Vepslaste noorema põlvkonna keeles on toimunud ulatuslik ö delabialiseerumine, mille on põhjustanud vene keele mõju. Näit. sein 'sõin', lein 'lõin', meiba 'müüsid'.

7. üü.

üü ≡. Esimeses silbis esineb diftong üü väga harva. üü on säilinud: püid' 'püüsid', püüle 'püüdele'.

8. i kadu s-i ees silbi lõpus.

Muutus on toimunud kõikides i-lõpulistes diftongides: (muiné:) mušt 'lundest', (puiné:) pušt' 'pundest valmistatud', (veičõ): vešt' 'nuga', lašk 'laisk' (vrd. vdj saiska)[52].

L. Kettuse arvates lühenes diftong enne sibilandi muutunist silbi lõpphäälikuks, s.o. enne sisekadu. Teiselt poolt sai š-häälik tekkida ainult i mõjul, s.t. diftong lühenes pärast muutust s > š. Et i kadu järelikult on vanem kui sisekadu, noorem aga kui s > š, siis peab viimane muutus (s > š) omakorda olema vanem kui sisekadu. Seda oletust kinnitab ka asjaolu, et muutus on on toimunud kõigis vepsa kuni murretes

---

[52] SKES, II, lk. 270.

ja ka aunuse murdes.[53]

Mõnedes paradigmades, kus i̯-le järgnev s̯ oli ühtlasi ka silbi algushäälikuks, üldistus i̯ analoogiliselt vokaaltüveliste vormidega ka konsonantüvelistesse vormidesse ja säilis kõigis asendeis.[54] Näit. seišta (: seižub) 'seista' (vrd. krjL šeižuda)[55], heišked (: heiže) 'paelussid' (vrd. sm heisimato).

Teiste mitmuse käänete mõjul on i̯ säilinud ka mitmuse sisseütlevas: neiš 'nendes' (vrd. e neis), kuiš 'kuudes' (vrd. sm kuissa).

B. II. u̯-ja ü-lõpulised diftongid.

Esimese silbi u̯-ja ü̯-ga lõppevad diftongid on mõnedes Lõuna-Vepsa põhjapoolsemates külades, sealhulgas ka Šodjärves, monoftongistunud järelkomponendi muutudes sonandi sarnaseks.[56]

---

53 Kettunen, L., LVHA II, lk. 13.

54 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 588.

55 SKES, IV, lk. 991.

56 Kettunen, L., LVHA II, lk. 14.

1. au.

L. Kettunen on märkinud, et kuigi diftong au on lõunavepsa murdes enamasti säilinud, on põhjapoolsemates külades toimunud assimilatsioon au > ā.[57]

au>ā. Šodjärves on assimilatsioon au > ā täielik: jāhta (<* jauhatta-) 'jahvatama', jāhminékivi 'käsikivi', лāлub (<* laula-) 'laulab', лāg 'sibul' (vrd. sm laukku), hāg 'haug' (vrd. krj A haugi)[58].

Ka aл (< al)-ühendi л-i vokaliseerumisel tekkinud au (al > aл > au) on assimileerunud: tāvō 'talvel', vāktad 'valged', jāg 'jalg', hāmez 'nurm' (vt. lk. 7).

2. eu.

eu>ē. Järelkomponent u on assimileerunud (eu > ē): l'ēg 'lõug' (vrd. sm leuka), r'ēn' 'serv, äär' (vrd. sm reuna), r'ēnad 'ääred'.

eu (< el) ≡. Ühte silpi kuulunud el-ühendis on l vokaliseerunud (el > eл > eu). Tekkinud eu

---

[57] Kettunen, L., LVHA II, lk. 14.

[58] SKES, I, lk. 62.

on säilinud, näit. peud (<* pelto) 'põld',
eu>ē. veug (<* velka) 'võlg' (mõnikord süskikapēd).

3. iu.

Esimese silbi iu-diftong on haruldane. Diftongi i-aines on lõunavepsa murdes säilinud, u on võinud muutuda ka labiaalspirandiks (v) või assimileeruda i-ga. Näit.

iu≡. 1) u≡ : kiudug 'sauna keris' (vrd. krjL kiudug)[59], piugutada 'vidistada' (vrd. e piuksuda)[60];

iu>iv. 2) u>v : kivdug, pivgādáb;

iu>ī. 3) u>i : pīgutada.

4. ou.

ou≡. ou-diftong on lõunavepsa murdes säilinud. Näit. rouna (<* louna-) 'lõuna', rounatada, jouhrindud 'linavästrikud' (vrd. krjA jouhi)[61], tougonok 'nepp' (vrd. sm toukko).

---

[59] SKES, I, lk. 202.

[60] SKES, III, lk. 584.

[61] SKES, I, lk. 119.

Huvitav on vahekord ɾouna : gen. ɾoŋgen, ɾoŋgelīné 'lõunajumalateenistus'. Nähtavasti on toimunud korrapärane muutus * lounaksẹn > louŋẹn > loŋgẹn, mis, u ja velaarse nasaali suhet silmas pidades, on võimalik.[62]

ou<ol. Diftong ou on tekkinud ühte silpi kuuluva oɾ(<ol)-ühendi ɾ-i vokaliseerumisel, näit. bou (: boɾad) 'mari (: marjad)', sou 'sool' (vrd. soɾadané). Hilistekkeline ou on sageli assimileerunud ō-ks (vt. lk. 12).

5. eü.

eü>eu. Diftong eü on haruldane. Töö autor on täheldanud seda diftongi ühes sõnas, kusjuures ootuspärase järelkomponendi ü asemel esineb u : heunẹz 'sulg' (vrd. krj heühen)[63], heunhẹd 'suled', noorematel mõnikord ka hēnẹz (vrd. lk. 25).

---

[62] Kettunen, L., LVHA II, lk. 15.

[63] SKES, I, lk. 101.

6. äü.

äü>äu. Oletatav äü-diftong esineb äu-na, näit. täuz (<*täüsi) 'täis', täudeḑ 'täied', räustaz 'räästas' (vrd. krjA räüstäs)[64].

---

[64] SKES, IV, lk. 919.

II peatükk
Järgsilpide vokaalistik

Et lõunavepsa murdes peaaõhk langeb esimesele silbile, järgsilbid on aga hoopis vähem rõhutatud, on järgsilpide vokaalid keele arenemise käigus võinud tunduvalt rohkem muutuda kui esimese silbi vokaalid.

Tänapäeva lõunavepsa murdes esinevad kõik vokaalid, mis esimeseski silbis, kuid oletatav vokaalharmoonia on ebajärjekindel. Käesoleva sajandi kahekümnendail aastail täheldas L. Kettunen kõnealuses murdes järgmisi vokaalharmoonia säilimist käsitlevaid seaduspärasusi:

1) ä esines järgsilpides, kui eelnevas silbis oli ä, ö või ü;

2) ü esines järgsilpides, kui eelnevas silbis oli ü või ö;

3) kilistekkeline ö esines järgsilpides, kui eelnevas silbis oli ö või ü.

ülejäänud juhtudel esinesid L. Kettuse tähelepanekute järgi ainult tagavokaalid.[65]

Käesoleva töö autori andmetel sõltub ä, ö, ü esinemine tänapäeval ka konsonantismist: palatalisseerumata konsonantide järel on sageli ä, ö, ü > a, o, u. Vepsa keele põhjapoolsemates murretes täheldatigi esivokaalide muutumist tagavokaalideks palatalisseerumata dentaalide järel juba sajandi algul.[66]

Teimund muutuse on põhjustanud ilmselt vene keele foneetika mõju. Nimelt asetub vene keeles palatalisseerumata konsonantide hääldamisel keel tahapoole, pehme sulgae lähedale. Selline keele asend mõjutab ka järgnevat vokaali, süvendades ka selle artikulatsioonikohta tahapoole.[67]

---

[65] Kettunen, L., Eräitä erimielisyyksiä tieteemme kysymyksessä, „Virittäjä" 1925, lk. 108

[66] Posti, L., Vepsän vokaalisoinnusta, „Virittäjä" 1935, lk. 76.

[67] Posti, L., Vepsän vokaalisoinnusta, „Virittäjä" 1935, lk. 96.

A. Järgsilbi üksikvokaalid.

A. I. Säilinud või muutunud üksikvokaalid.

1. a.

a ≡: kadagi (<* kataɣa-) 'kadakas', rahvaz (<* rahvas) 'rahvas', kaɹa (<* kala) 'kala', havad 'kott' (vrd. krjL havad(o))[68], varastab 'ootab' (vrd. sm varastaa), ɹaba 'jalalaba' (vrd. krjL laba)[69], čoma 'ilus' (vrd. sm soma), koirad 'koerad' (vrd. vdj koira)[70].

al>ā. aɹ (<al)-ühendis on silpi sulgev ɹ vokaliseerunud (al > aɹ > au > ā), näit. jaugā~jāgā (jalgal <* jalɣalla) 'jalal', jumā 'jumal' (vrd. lv jumàl)[71], samādabad 'sammaldavad' (vrd. krjL sammàɹta)[72]. Assimileerunud on

av>ā.

---

[68] SKES, I, lk. 63.

[69] SKES, II, lk. 275.

[70] SKES, II, lk. 207.

[71] SKES, I, lk. 122.

[72] SKES, IV, lk. 961.

silpi lõpetav v ühendis av, näit. ahā (< ahav < * ahava) 'tuul' (vrd. ahavokar).

a > ä : pihl' : pihl'äd 'pihlakas : pihlakad' (vrd. vdj piheraga)[73]. Muutuse on põhjustanud vene keele mõju. Nimelt mõjub vene keeles eelnev palataliseerunud konsonant assimileerivalt järgnevale tagavokaalile, näit. днём [d'nám], зять [z'ät']. Sõnas pihl'äd on alguses palataliseerunud l', seejärel on palatalisatsioon l'-ilt edasi kandunud a-le.[74]

Labiaalse konsonandi mõjul on e > ö, u > ü sõnas pöüväz 'lina' (vrd. sm pellava). Tekkinud pearõhulised labiaalsed esivokaalid on põhjustanud hiljem järgnise silbi a muutumise ä-ks.[75]

2. e.

Hiilisläänemeresoome algkeele e on ühte sulanud e-ga ja sellepärast ta esinemust eraldi ei käsitleta.

---

[73] SKES, III, lk. 542.

[74] Posti, L., Vielä vepsän vokaalisoinnusta, "Virittäjä" 1935, lk. 282-283.

[75] Junkelo, E.A., VKÄH, lk. 627.

e≡. Eesvokaalsetes sõnades on e tavaliselt säilinud, näit. hänen 'tema' (vrd. sm hän), kel'etō (<* kēlettoin) 'keeletu', lähten (<* lähδen) 'lähen', pezen (<* pesen) 'pesen', ühten ~ ikt'en 'ühe' (vrd. sm yhden), ülemba ~ il'emba 'kõrgemale' (vrd. e ülem). Eesvokaalsus pole aga mitte alati e-d säilitada aidanud (vt. e> e).

Harilikult on e säilinud mittedentaalide (s.o. labiaalide, palataalide ja h) järel, näit. pilved (<* pilvet) 'pilved', haŋged (<* haŋket) 'hanged, jäl'ged (sida) 'selle järel' (vrd. krj jälgeh)[76], hāmez 'põlendik' (vrd. e ale), mehen 'mehe' (vrd. vdj mehē)[77].

Alati on aga e säilinud palataliseeritud konsonandi kõrval, näit. vell'esed (<* veljekset) 'vennad', puin'e 'puust valmistatud' (vrd. e puine), muit'e 'muide' (vrd. sm muuten).

e>e. e muutumist e-ks on põhjustanud vene kule foneetika mõju (vt. lk. 8). Näit. kund-

---

[76] SKES, I, lk. 128.

[77] SKES, II, lk. 345.

ɾe̯ 'kuula' (vrd. sm kuuntele), murhaižẹd (<* mūrahaiset) 'sipelgad', surẹd (<* sūrẹt) 'suured', panẹba (<* panẹ-) 'pannakse', jokseb (<* jōkseβi) 'jookseb', kuzẹd (<* kūset) 'kuused', kudẹ 'kude' (vrd. krj'L kude)[78].

Palataliseerumata dentaalide mõju tuleb esile ka eesvokaalsetes sõnades, näit. lähtẹn (~ lähten), mänẹ (~ mäne) 'mine!' (vrd. sm mänen).

Tagavokaalsetes sõnades võib dentaali mõju avalduda ka üle mingi teise konsonandi, näit. kurgẹd (<* kurγet) 'kured', ɾugẹn (<* luγẹn) 'loen', vaskẹd (<* vasγet) 'vased', sormẹd 'sõrmed' (vrd. sm sormet).

h̯ järel on e̯ assimileerunud h̯-eelse vokaali (v. a. i̯) sarnaseks illatüvides ja kontraheerunud verbides, näit. maha (<* māhẹn) 'maha', abhu (<* apuhẹn). Kui h̯-le eelnes i̯, on e̯ säilinud, näit. nagrhen (<* nagrihẹn) 'naeri', pan'he (<* panihẹn) 'heitis magama', kod'he 'koju' (vrd. sm kotün).

---

[78] SKES, II, lk. 249.

e>o,ö. Lõunavepsa murdele on iseloomulik b, m, v mõjul tekkinud regressiivne assimilatsioon e > o, ö. See esineb

a) preesensi ainsuse ja mitmuse 3. isikus, näit. t'egob (<* tekeβi) 'teeb', t'egobad 'teevad', sülgöb (<* sülkeβi) 'sülitab', imobad 'imevad' (vrd. sm imevät);

b) preesensi mitmuse 1. isikus, näit. t'egomai (<* teke-) 'teeme', turomā 'tuleme' (vrd. sm tulemme);

c) III ja IV infinitiivis, näit. panomha (<* panemahen) 'panema', vahvnomīné (<* vahvene-) 'tugevnemine', t'egomha;

e) v-lõpulistes adjektiivides, näit. vägovad (<* väkevät) 'tugevad'.

e>i. Analoogiamuutuse tagajärjel on toimunud e > i, näit. rainiž (gen. rainhen) 'laine', ragiž 'rahe' (vrd. nagriž).

Ainsuse nimetava i esineb üksikuil juhtumeil oblükvakäändeis ootuspärase e asemel: apin 'äia' (vrd. sm apen, vpsP ape-)[79], uhid 'lambad' (vrd. sm uuhet), seńid 'kärbseseened' (vrd. vdj sīneo)[80].

---

[79] SKES, I, lk. 22.

[80] SKES, IV, lk. 1008.

e > a ~ ä. Läänemeresoome algkeeles lütusid verbi tüvele mitmuse 1. ja 2. isiku pronoomenid (*mek, *tek), mis lõunaeepsa murdes muutusid progressiivse assimilatsiooni tulemusel ma, ta-ks või nä, tä-ks, kui ellnevas silbis esines vastavalt a või ä. Tekkinud a ja ä üldistusid kõikidesse verbidesse. Hilgem on lütunud veel mitmuse tunnus i.[81] Näit. tegamai (<*tekemmek) 'teeme', nägemäi (<*näjemmek) 'näeme'.

3. i.

Järgsilpide algupärane lühike i on lõunaeepsa murdes tavaliselt säilinud.

i = : vezi (<*veti) 'vesi', käzi (<*käti) 'käsi', kivi (<*kivi) 'kivi', tohi 'toht' (vrd. sm tuohi), jõgi 'jõgi' (vrd. krjA jõgi)[82], peitin 'onni' (vrd. sm pirtti).

i > i. Palataliseerumata dentaalide järel esineb lõunaeepsa murdes järgsilbi lühikest i-d i, näit. jäniž 'jänes' (vrd. krjA

---

81 Kettunen, L., LVHA II, lk. 36.

82 SKES, I, lk. 118.

jäńis, krjL jäniž)[83], šoɾi̯kōt́a 'lüüa' (vrd. sm solikoida), pōdi̯študa 'pōuale, kuivale minna' (vrd. krjL poudištuda)[84], boɾi̯št́ 'marjamaa' (vrd. krjA buolikko)[85]. Muutuse i̯ > i̯ on põhjustanud vene keele mõju (vt. lk. 10).

Vanematel vepslastel võib süski mõnikord vastavas asendis i̯-d kuulda, näit. kerdanik 'kas või korra', voivadik 'kas nad võivad'.

i̯ > ī̯. Teatud juhtudel esineb lõunavepsa murdes ootuspärase i̯ asemel ī̯.

1. inen-lütelised noomenid. inen-lüte i̯-d esindab tänapäeva lõunavepsa murdes ī̯. Erandiks on mõned ḗńe- ja mńe-lõpuga sõnad, milles on toimunud sisekadu (vt. lk. 60). ī̯: uhīńe 'talleke', särgīńe 'särjekene' (vrd. sm särkiäinen), peŕt́īžęs 'toakeses' (vrd. krjA pert́ińe)[86], lähīńe 'lähedane' (vrd. e lähike), jähmīńe 'käsikivi' (vrd. e jahvatamine), männīńe 'minemine' (vrd. sm meneminen).

---

[83] SKES, I, lk. 130.

[84] SKES, III, lk. 616.

[85] SKES, III, lk. 645.

[86] SKES, III, lk. 576.

Arvatavasti pikenes i monoftongistunud diftongide analoogial (vrd. händäńe, borāńe, sorradāńe).[87]

2. Noomenite mitmuse tunnus. Kõigis käänetes (v.a. mitmuse nimetar) on mitmuse tunnus i > ī, näit. noríīš (<* nōrissa) 'noortes', hibus'īš (<* hibuksissa) 'juustes', munīd 'muné' (vrd. sm munia), sormīd 'sõrmi' (vrd. sm sormia), nenīd' 'ninasid' (vrd. sm neniä), silmīš 'silmades' (vrd. e silmis).

Oletatavasti on i pikenenud mitmuse tüve lõppsilbi pika sonandi, mis tekkis selles silbis varasema i-lõpulise diftongi monoftongistumisel, analoogial.[88] Kui diftong oi oli muutunud ō-ks (oi > oė > oe > ō), nii et öeldi vāgōd' 'valgeid', kanōlé 'kanadelé', muutus ka lühike i pikaks: silmīd' 'silmi', lehmīdén 'lehmadi'.[89]

3. Imperfekti tunnus. Imperfekti tunnus i on pikenenud ī-ks kõigis pöördeis peale a-, ä- ja e-tüveliste verbide personaali indikatüvi ainsuse 3. pöörde, kus on toimunud lõ-

---

[87] Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 814.

[88] Airila, M., Pitkä i pääpainottomassa tavussa itämerensuomalaisissa kielissä, „Virittäjä" 1944, lk. 159.

[89] Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 823.

pukadu (vt. lk. 62). i̯ > ī̯ : (kana) munī̯ '(kana) munes' (vrd. sm muni), riibīmā 'rüüsimine' (vrd. sm rüpimme), särbībad 'rüüpaid' (vrd. sm särpivät), panīn' (vrd. e panin), tegīn' (vrd. e tegin), elīn 'elasin' (vrd. sm elin), ōstīn' 'ostsin' (vrd. sm ostin), nagažīn' 'magasin' (vrd. sm nakasin).

Ilmselt on i̯ pikenenud analoogiliselt järgsilpide algupäraselt i̯ - lõpuliste diftongidega, mille monoftongistumisel on tekkinud pikad vokaalid, näit. andōn' 'andsin' (vrd. sm antoi), nukīmā 'magasime' (vrd. sm nukuimme), löüdī 'leidus' (vrd. sm löytyi).[90]

4. Konditsionaal (i̯-, e̯- tüveliste sõnades). i̯ > ī̯ : särbīžīd' 'sa rüüpaksid' (vrd. sm särpisit), panīžīn' 'panuksin' (vrd. sm panisin), olīžīn' 'oleksin' (vrd. sm olisin). M. Airila arvates esindab ī̯ i̯- ja e̯ - tüvelistes paradigmades algupärast lühikest i̯-d ja on tekkinud i̯ - lõpuliste diftongide monoftongistumise mõjul: kui ai̯ > ā̯, oi̯ > ō̯ (näit. andažīn 'annaksin', rikōžīn' 'tapaksin'), siis sellega analoogiliselt i̯ > ī̯ (särbīžīd, olīžīn').[91]

---

[90] Tunkelo, E. A., VKÄH, lk. 835.

[91] Airila, M., Pitkä i̯ pääpainottomassa tavussa itämerensuomalaisissa kielissä, „Virittäjä" 1944, lk. 163.

L. Kettunen on märkinud paaril juhul i labialiseerumist esimese silbi ü mõjul, näit. rügüdä 'köhida' (vrd. sm rykiä), pühütädä 'paastuda' (vrd. sm pyhittää).

Tänapäeva lõunavepsa murdes vene keele mõjul toimuv delabialisatsioon on haaranud aga peale teise silbi ü ka esimese silbi vokaali: (hän ä) rigib '(ta) köhib (palju), pihitädä 'paastuda'.

4. o.

Läänemeresoome algkeele pearõhutu silbi o on enamasti säilinud, kui ei ole toimunud lõpu- või sisekadu. Võib eraldada kaks rühma:

o≡. 1. Läänemeresoome algkeele o-tüvevokaaliga noomenid, näit. mado (<* mato) 'madu, uss', orgos (<* orγossa) 'orus', verkon (<* vorγon) 'võrgu', jähon (<* jauhon) 'jahu', taho 'koht' (vrd. sm taho), notkos 'nõos' (vrd. krjA notko)[92].

Ka mitmesilbilistes o-tüvevokaaliga noomenites on o säilinud: aɹaŋgõ (<* alaŋkolla) 'alangul', hoŋgištod 'männikud' (vrd.

---

[92] SKES, II, lk. 394.

sm honkisto), kaivištos 'kaanikus' (vrd. sm kaivisto).

L. Kettuse arvates võivad mõned o-tüvevokaaliga sõnad ka algupäraselid oi-sõnu esindada: suhtu tahõńe (<* tahoinen) 'kohakene' : taho (<* taho) 'koht', kandõńe (<* kantoinen) 'käsnuke' : kand (<* kanto) 'käsn' analoogial võis tekkida suhe hebõńe (<* hepoinen) 'hobuke': hebo (pro hebõ) (<* hepoi) 'hobu', ukõńe (<* ukkoinen) 'taadike' : uk, ukon (pro ukõ, ukõń) (<* ukkoi) 'taat'.[93]

2. Läänemeresoome algkeele o- tüvega verbid, osaliselt eelmise rühma tuletised, näit. sidon (<* sidon) 'seon', tagoba 'taotakse' (vrd. vdj takoa)[94], upotada 'uputada' (vrd. sm upottaa), unohtada 'unustada' (vrd. sm unohtaa).

o>u. Mõnedes sõnades esineb ootuspärase o asemel u: sanuda 'ütelda, sõnada' (vrd. sm sanoa), seižub 'seisab' (vrd. sm seisoo), haudub 'hautab' (vrd. sm hautoo), katsub 'vaatab' (vrd. kyl katšoda)[95], katuz 'katus' (vrd. kyl katto)[96].

---

[93] Kettunen, L., LVHA II, lk. 24.

[94] SKES, IV, lk. 1209.

[95] SKES, I, lk. 171.

[96] SKES, I, lk. 171.

L. Kettunen selitab o asendumist u-ga kesk-vepsa murrete mõjuga, kus vastav nähtus esineb laiemalt (üksiksõnades kuni karjala keeleni).[97]

5. u.

u≡. Järgsilpide u on kõikjal ja igas asendis säilinud, välja arvatud juhtudel, kui on toimunud sinc- või lõpukadu. u ≡:

a) u - tüvelised noomenid, näit. lindud (< * lindut) 'linnud', redu 'muda' (vrd. krjA redu)[98], abu 'abi' (vrd. krjA abu)[99], potkun 'jalaga löögi' (vrd. sm potku), magu 'mage naik' (vrd. vdj maku)[100];

b) us - lütelised noomenid, näit. tokus 'küünal' (vrd. sm tohtus), čomuz 'ilu' (vrd. krjL tšomendus)[101], abuturz 'aitamine' (vrd. e abitus);

c) ud - lütelised deminutiivid, näit. ojgud

---

[97] Kettunen, L., LVHA II, lk. 25.

[98] SKES, III, lk. 773.

[99] SKES, I, lk. 22.

[100] SKES, II, lk. 330.

[101] SKES, IV, lk. 1068.

'öngekene' (vrd. krjA oŋgud)[102], haŋgud 'hangeke', cruhud 'luukene', mučud 'väiksekene';

d) u-tüvelised verbid, näit. libuda 'tõusta' (vrd. sm lipua), vanuda 'vananeda' (vrd. sm vanua), ripun 'ripun';

e) II partitsiibid, näit. hapanu 'hapnenud' (vrd. sm hapannut), pandud 'pandud' (vrd. sm pantu);

f) pronoomenid minu 'minu' (vrd. sm minun), sinu 'sinu' (vrd. sm sinun).

u>o. Haruharva võib ootuspärase u asemel esineda o: uinoda (<* uinuδak) 'uinuda', uinotada (<* uinuttaδak) 'uinutada'.

6. ä.

Järgsilbi ä-l on tänapäeva lõunavepsa murdes tendents madalduda a-ks. Selle protsessi kürenemisele aitab kaasa vene keele mõju. Autori tähelepanekute kohaselt tulevad muutused teravamalt esile nooremate vepslaste kõnes.

L. Kettunen märkis, et kaasrõhuline ä säilis, „... kui eelmises silbis on mõni esivo-

---

[102] SKES, II, lk. 431.

kaalidest ä, ö, ü (mitte aga e, i), ä>a-ks sel juhul, kui eelmises silbis on e või i".[103]

Käesoleva töö autori andmetel sõltub ä esinemus tänapäeval ka konsonantidest: palatalisseerumata konsonantide järel on võinud ä>a ka siis, kui eelmises silbis on ä, ö, ü (vt. lk. 44).

6.1. ä II silbis.

1. I silbis on ä.

ä=: jädä (< *jädät) 'jääda', härgäd 'härjad' (vrd. krj härgä)[104], mätkäd 'mättad' (vrd. vdj mätäz)[105], (mä) vändän '(ma) mängin' (vrd. sm vääntää), bäkätädä 'määgida' (vrd. vdj bäkättä)[106].

ä>a. Nooremate vepslaste kõnes on ä>a, seda palatalisseerimata dentaalide järel. Näit. lähta 'välja minna' (vrd. krj lähtä)[107], mätas 'mätas', täptab 'paneb kinni', täna 'siia'. Viimasena nimetatud sõna on L. Kettusel toodud

---

103 Kettunen, L., LVHA II, lk. 18.

104 SKES, I, lk. 99.

105 SKES, II, lk. 361.

106 SKES, III, lk. 682.

107 SKES, II, lk. 319.

vrandliku paralleelvormina (t'äna ~ täna) ja ä>a selles sõnas seletatud analoogiaga (sina 'sinna', kuna 'kuhu').[107] Sellest võib järeldada, et ä muutumine tagavokaaliks on toimunud võmastel aastakümnetel.

Üksikjuhtumeil on ä>a ka teiste palataliseerumata konsonantide järel, näit. tämba 'täna' (vrd. el tämbä), näthad 'näitad'.

2. I silbis on ö, (ö>)e.

ä=: s'ödä (<* sõdä-) 'süüa', r'östän 'nüüd' (vrd. sm ryöstää), (ana) r'ekätä '(ära) plära' (vrd. sm räkättää), hõčkähtin 'võpatasin', võkär 'vööga' (vrd. sm vyönä).

ä>a. Palataliseerumata dentaali järel noormatel vepslastel on ä>a: l'öda (<* lõdä-) 'lüüa', söda ~ s'eda, k'enä 'vöö all'. Võnares sõnas on alguses toimunud labialisatsioon: vönä[108] (< vönäü <* vönau <* vönan << * võn alra), sujärel aga delabialisatsioon. Samasugune areng on ka sõnas tähässä ~ tähässä (<* tähän saakka) 'süa saadik', milles II silbi ä>a.

3. I silbis on ü, (ü>)i.

---

107 Kettunen, L., LVHA II, lk. 18.

108 Kettunen, L., LVHA II, lk. 19.

ä≡, näit. s'üväd (<* sükävät) 'sügavad', pühktä (<* pühkidä-) 'pühkida', kül'mäb 'külmetab' (vrd. krjL külmädä)[109], (ī voi) rüktä '(ei või) kõhida' (vrd. krjL rügidä)[110]. Ka sel juhul, kui I silbi ü > i-ks, on ä sageli säilinud, näit. hid'äb (<* hütaβi) 'hüüab', il'häks 'üles' (vrd. sm ylhä), s'iväd.

ä>a. Nooremal generatsioonil on ä tagavokaalistunud, seda tavaliselt palataliseerumata dentaalide järel, näit. kündab ~ kindab 'künnab' (vrd. krjL küntä)[111], rikta 'kõhida', l'ipsta 'lüpsta' (vrd. krjL lüpsädä)[112], t'itar 'tütar' (vrd. sm tytär), pihapäv 'pühapäev' (vrd. vdj pühä)[113], hiva 'hea' (vrd. krjA hüva)[114], s'iva.

4. Kui I silbi sonandiks on i, esineb II silbis tavaliselt a, näit. sil'mad (<* silmät) 'silmad', sil'matoi 'silmata', sigā (<* sigrällä) 'seal', nit'aba (<* nittä-) 'nüdetakse, vil'da 'lahti lõikama' (vrd. sm vültää).

---

109 SKES, II, lk. 254.

110 SKES, IV, lk. 896.

111 SKES, II, lk. 255.

112 SKES, II, lk. 318.

113 SKES, III, lk. 669.

114 SKES, I, lk. 94.

E. A. Tunkelo tähelepanekute järgi võib kesk- ja ääniesmundes ä olla säilinud (i olles sonandina), kui ä-le eelneb palataalne või labiaalne konsonant või süs palatalisseerunud dentaal, mitte aga palatalisseerumata dentaal.[115] Sama seaduspärasust võib täheldada ka lõunavepsa murdes vanemal generatsioonil. Näit. sinidä 'sind' (vrd. sm sinä), silmäd 'silmad', d'iväd 'seemned' (vrd. sm ivä) - laen murretest, kus j > g'. Esimese silbi i-st tekkinud ü mõjul on ä säilinud sõnas šüžäl 'süli' (vrd. sm sisällä).

ä > ä. Sõnas pihl' : pihläin on ä hilistekkeline (vt. lk. 31).

ä > a. 5. Kui I silbi sonandina esineb e, on ä tavaliselt madaldunud a-ks, näit. el'aba (< *elä-) 'elatakse', peza (< *pesä) 'pesa', l'endaba 'tunlutatakse' (vrd. vdj lentä)[116], hēnän 'heina' (vrd. sm heinä), vedades 'vedades' (vrd. sm vetää).

ä ≡. ä on säilinud vastavas asendis väga harva, seda palatalisseeritud nasaali jä-

---

[115] Tunkelo, E. A., VKÄH, lk. 684.

[116] SKES, II, lk. 287.

rel : ńeńä (< * ninä) 'nina', ĺehmäd 'lehmad' (vrd. vdj lehmä)[117]. Eraldikult on autor täheldanud sõna kētta karvakasutatavates vormides ä-d säilinuna : kētäsä 'kutja', kētä (merĺ) 'kutev inimene', aga vrd. kētmas 'kuetmas', kētmata 'kuetmata'.

6.2. ä II silbist kaugemal.

ä=. Teisest silbist kaugemal on ä säilinud, kui eelnevas silbis on ö või ü, näit. hörhötä ~ hörötädä '(naerda) hirnuda' (vrd. sm hörhöttää), rökötädä 'plärada' (vrd. kyl rököttäda)[118], rügütab 'ajab köhale' (vrd. sm ryvittää). Kui eelnevas silbis on ä, esiä säilinuna vanematel vepslastel, näit. kärädän 'olen pahane' (vrd. kyl käräitä)[119], lükäidän (vrd. kyl lükäitä)[120], rökötädä. Noo-
ä>a. rematel on aga ä>a : kärädan 'olen pahane', mäŋgähtada 'natuke mängida' (vrd. vdj mäŋtšä)[121]. Samuti on ä>a, kui eelnevas

---

[117] SKES, II, lk. 284.
[118] SKES, IV, lk. 926.
[119] SKES, II, lk. 261.
[120] SKES, II, lk. 316.
[121] SKES, II, lk. 359.

silbis on e või i, näit. kehkitab 'köhib' (vrd. vdj tšöhiä)[122], värišta 'väriseda' (vrd. sm väristä), ülemba 'kõrgemale' (vrd. sm ylempänä).

7. ö.

Lõunavepsa murdes on sõnu, mille kahes esimeses silbis esineb ö. Mõnel nüsugusel sõnal on häälikuline ja tähenduslik

ö≡. vaste teistes läänemeresoome keeltes. Teises silbis on ö: hörötädä ~ hörhötä '(naerda)lagistada, hirnuda' (vrd. krjA hörhöttiä)[123], (silmad) mölgöt' (<* mölkö-) '(silmad) ajas jõlli', rökötädä 'plärada' (vrd. krjL rököttädä)[124], rözöt' (mendä) 'lohistas (minna)', röpötäb 'pudrutab'.

ö>e. ö on võinud delabialiseeruda nagu esimeseski silbis, näit. herhetäb, vehe (< vöhö < < * vöhen) 'vöösse', ehe (< öhö <* öhen) 'öösse'.

ö>ä. Kui kolmandas silbis järgneb ä, on teise silbi ö (>e) mugandunud samuti ä-ks, näit.

---

122 SKES, II, lk. 267.

123 SKES, I, lk. 100.

124 SKES, IV, lk. 926.

(ara) r'ekätä '(ära) plära', herhätab 'hirnub'.

ö>o. Tagavokaalsete lüteteisendite üldistumise tõttu esineb kko~kkö, sto~stö- tüüpi lüdetes lõunavepsa murdes ainult o. Näit. l'epištoho 'lepikusse' (vrd. sm lepistö), kivišton 'kivistiku' (vrd. krjA kivikkö)[125], välikod 'poolkuivanud männid' (vrd. sm välikkö), v'eraŋgon 'aletule' (vrd. sm vierrän t/ä ~ -ö), l'ätäkod ~ l'ätakad 'poriloigud' (vrd. krjL lätäköd)[126].

5. ü.

Kui järgsilbi ü pole kadunud sisevõi lõpukao tõttu, vastab talle ü, u või i.

ü≡. Teise silbi algupärane ü on lõunavepsa murdes enamasti säilinud, kui pearõhuliseks sonandiks on ü, ö või diftong eü, näit. nügüd (<* nüγeüt) 'nüüd', sügüzõ (<* süküsellä) 'sügisel', vöhüd (<* vö+hüt) 'vöökene', lölüks (<* leülüksi) 'leiliveeks'.

Nooremate vepslaste keeles pole ü säilinud,

---

[125] SKES, I, lk. 203.

[126] SKES, II, lk. 322.

kui vene keele mõjul on muutunud esimese silbi vokaal (näit. vehud 'vöökene').

ü>u. 1. Kui esimese silbi sonandiks on e (~e<ē) või i (~i<ī), süs esindab teise silbi algupärast ü-d tänapäeval enamasti u: kel'ud (<* kēl+üt), t'ehudmu (<* tē+hüt) 'teekest mööda', heŋgud (<* heŋk-+üt) 'hingeke', regud 'kelk, reekene' (vrd. krjL regüc tšę)[127].

Erandlikult võib vanema põlve keelekasutajate kõnes märgata vastavas asendis ka ü-d: kētnüižīn (<* kēttänü-) 'oleksin keetnud', (en) kētnüiž '(ma ei oleks) keetnud'.

Esimeses silbis on i: hilduba 'saavad söeks' (vrd. sm hültyä), nit'urę 'nüduli' (vrd. vdj nīttü)[128].

2. Esimese silbi sonandiks on ä (~ä<ǟ): v'ävu (<* vävü) 'õemees', pädmu 'vastu pead' (vrd. sm päätä myöten), mäŋgub 'karjub' (vrd. krjA mängüö)[129].

3. Kui esimese silbi sonant ü (~ü<ǖ) on muutunud u-ks, on sama muutus toimunud ka teises silbis: n'ugud (<* nüɣüt) 'nüüd', n'ügud.

---

[127] SKES, III, lk. 762.

[128] SKES, II, lk. 379.

[129] SKES, II, lk. 359.

4. Kui I silbi sonant ö > e, on ü > u: (ara) hel'skuta '(ära) loksuta' (vrd. sm hölskyä), hepsut'īn '(ma) tatsusin', hečkutada 'sõrki joosta'. Nimetatud muutused on toimunud vene keele mõjul alles hiljuti. Veel L. Kettunen on täheldanud vastavaid sõnu algsel kujul: höpsütädä, hötškütädä.[130]

ü > i. Kahesilbilistes sõnades on ü vastavas asendis delabialiseerunud i-ks: leli (< lölü < <* leülü) 'leili', pevi 'kasukas' (L. Kettusel pövü)[131].

Kui sonandiks esimeses silbis on ü, on teise silbi ü võinud delabialiseeruda i-ks, sellega on kaasnenud enamasti delabialisatsioon ka esimeses silbis, näit. n'igid ~ nügid' (<* nüγüt) 'nüüd', (t'eghe) lihidaks ~ lühid' (<* lühü-) '(tegema) lühikeseks ~ lühike', s'igizō (<* süküsellä) 'sügisel', kindiz 'künnis' (vrd. kryL kündüs)[132].

E.A. Tunkelo väidab, et ü > i teises silbis on põhjustanud eesti keelt kõnelevate isikute kohatine segunemine vepsa rahvastikuga, sest teise silbi ü > i-ks on põhjaeesti murde nähtusi (näit. küsib, kün-

---

130 Kettunen, L., LVHA II, lk. 2.

131 Kettunen, L., LVHA II, lk. 27.

132 SKES, II, lk. 255.

nis).[133] See väide ei pea paika. ü>i-ks esineb ka äänis- ja keskvepsa murdes (näit. vpsK n'ügitada 'teritada'[134], nügidé 'nüüd', vpsÄ n'üginé 'nüüdne'[135]). Ilmselt on ü delabialiseerumist i-ks põhjustanud vene keele mõju.

ü≡. Algselt kolmanda või neljanda silbi ü on võinud säilida, kui ta on sisekao tõttu sattunud teise silpi, millele eelnev pearõhuline silp sisaldab labiaalset eesvokaali, näit. lüpstüz (<* lüpsätüs) 'lüpsmine', söhthüd (<* sȫ-htä-δütä) 'pärast söömist'. Tänapäeva lõunavepsa murdes on ü säilimine teisest silbist kaugemal süski

ü>u. erandlik, tavaliselt on vastav ü muutunud u-ks, näit. l'ipstuz 'lüpsmine', tüništuda (~ t'ništuda) 'vaiksemaks jääda' (vrd. sm tyyntyä), ümberduz (~ imberduz) 'ümberpüramine (vrd. sm ympärys), ved'eluz 'vedelvorst' (vrd. sm vetelys), märgänuden 'mädanenute' (vrd. sm märännyt).

ü>i. Kolmanda silbi ü-d esindab i iž- ja tiž-lütelistes deverbaalides, näit. n'it'atiž 'nüdetud maa', kündätiž 'küntud maa'. Nen-

---

133 Tunkelo, E. A., VKÄH, lk. 684.

134 CBA, lk. 369.

135 Tunkelo, E. A., VKÄH, lk. 681.

del lüdetel pole häälikulisi vasteid teistes vepsa murretes, küll aga tuntakse täpset häälikulist ja tähenduslikku vastet eesti keeles (i̯s-, ti̯s- lüdi). E.A. Tunkelo väidab, et ü̯ > i̯-ks järgsilbis pole vepsa keelele omane muutus ja seletab käsitletava deverbaalirühma tekkimist põhja- või lääne-eesti murde mõjuga.[136] See väide on ebatõenäoline. On täiesti võimalik, et muutuse on põhjustanud keelesisene analoogia. Nimelt esinevad lõunavepsa murdes samalaadilised noomenid, näit. jäńiž 'jänes', kaliž 'kallis', neidiž 'neiu'. Nende noomenite analoogial on võinud areneda ka ülanimetatud deverbaalid.

A. II. Sisekadu.

1. Üldine sisekadu.

Laktise rõhutu sisesilbi lühike vokaal on alati kadunud, kui selle ees on olnud pikk rõhuline silp. See vokaali

---

[136] Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 462.

kadu on toimunud sõltumata vokaali laadist. Näit. vanhtub (<* vanha-) 'vananen', ehtkōné (<* ehtaγoinen) 'õhtukene', pāktamha (<* palkka-) 'palkama', t'erdan 'tõrvan' (vrd. sm tervata), sur'mad 'tangud' (vrd. sm suurimat), tūdminé 'tuulamismasin' (vrd. e tuulamine), rikta (: rikon) 'tapma (: tapan)', vihmda (: vihmub) 'vihma sadama (: vihma sajab)'.

Erandid:

1. u (~u<ü) on säilinud mõnedes tähenduselt intransitüvsetes verbides, kuigi esimene silp on olnud pikk, näit. kastuda 'märjaks saada' (vrd. kasta <* kastaδa-), päzuda 'ennast (alla) lasta' (vrd. sm pääsy), hildumha 'söeks saama' (vrd. krjl hīrduda)[137]. E. A. Tunkelo arvates johtub u säilimine selles rühmas kahest põhjusest:

1) lähedaste transitüvsete ja intrasitüvsete verbide teineteisest eraldamise vajadusest, sest kui sarnane transitüvne verb puudub, on sisekadu toimunud, näit. ripta (: ripub) 'rippuda (: ripub)', putta (: putub) 'puutuda (: puutub)';

---

[137] SKES, I, lk. 73.

d) analoogiliste, sisekao tõttu kahesilbilisteks muutunud u-tüveliste verbide olemasolust, näit. nälktuda (<*nälkä-tü-täk) 'näljaseks muutuda', varptuda (<*varpa-tu-) 'võsaga kattuda'.[138]

2. On veel teine sõnarühm, milles teise silbi u (<u<ü) on alati säilinud, nimelt ut-deminutiivid, näit. sarvudęd 'sarvekesed', oŋgudęd 'õngekesed'. Need on sisekaost nooremad sõnad, mis on tekkinud algupäraselt lühikese esisilbiga kahesilbiliste sõnade (näit. regut 'kelk', kädut 'käekene') analoogial.[139]

3. nud-partitsiibi tunnus u (ud<üd) on rõhutus silbis säilinud: männudęd '(rad on) läinud', jänudęd 'jäänud'. Ka siin on tegemist analoogiaga (vrd. rebinudęd 'rebenenud', putnudęd 'sattunud').[140]

4. Preesensi 3. mitmuse 3. pöörde pole sisekaotu toimunud kolmesilbilistes vormides, näit. andabad 'annavad', laŋabad 'laulavad', uskobad 'usuvad'. Mit-

---

138 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 721.

139 Kettunen, L., LVHA II, lk. 46.

140 Kettunen, L., LVHA II, lk. 46.

muse 3. pöörde sisevokaal on säilinud teiste pöörete analoogial[141], vrd. andan 'annan', лāлat 'laulad', uskomai 'usume'.

5. Üksikjuhtumid:

a) kirjavad 'kirjud' (vrd. krjA kirjav(u))[142] on arvatavasti analoogiamoodustis (vrd. t'eravad, oravad);

b) kivdugan (~ kiudugan) 'kerise' näib olevat mugandunud selliste laensõnadega nagu sundug, -an 'kirst' (vrd. vn cysegyk), raidug 'pilveäär' (vrd. vn pagyra)[143];

c) verbiparadigmas n'evoda (<*neuvo-) 'nõu anda' pole sisekadu toimunud, sest esimene pikk silp lühenes (*neuvo- > nevvo- > n'evo-) ja muutus analoogiliseks kahesilbiliste, lühikese silbiga algavate o-tüveliste verbidega (näit. kudoda, punoda).

Verbid vodada 'läbi joosta' (vrd. sm vuodattaa) ja heroda 'hõõruda' (vrd. krjL hieroda, vdj ērtā)[144] on samuti esimese silbi vokaali lühenemise järel muutunud analoogiliseks eespool nimetatud verbidega.

---

141 Kettunen, L., LVHA II, lk. 45.

142 SKES, I, lk. 198.

143 Tunkelo, E. A., VKÄH, lk. 726.

144 SKES, I, lk. 72.

Neljandas silbis on sirekadu toimunud palju harvemini kui teises ja seda järgmistel juhtudel:

1) mõnesilbilise tüvega verbide infinitiivides, kui kolmas silp on olnud pikk, näit. radatõtta 'lasta tööd teha', pelgastutta 'ehmatada';

2) kas -liitelistes adjektiividides, näit. (humanakaz:) humanakkan 'joobnu', (roivhakaz:) roivhakkenb '(kogukas:) kogukam';

3) neljasilbilistes sto- liitelistes sõnade ainsuse illatiivis, näit. mätkištto (<* mättäkistokon) 'mätastikku', kanambrištto 'kanarbikku'.

2. Vokaali kadu h ees.

Lõunavepsa murde erijooneks on vokaali kadu järgmist silpi alustava h ees, hoolimata sellest, kas eelnenud silp oli pikk või lühike, kaasrõhuline või rõhutu.[145]

Kadu on toimunud järgmistes rühmades:

---

145 Junkelo, E.A., VKÄH, lk. 736.

a) h -tüvelistes noomenites ja nende tuletistes, näit. venhud 'venekene' (vrd. e vene), rug'hen 'rukki' (vrd. e rukis);

b) illatiivides, näit. pahha (<* pahahen) 'pahasse', tegomha (<* tekomahen) 'tegema', värtnha 'värtnasse' (vrd. sm värttinä);

c) passiivi ja refleksiivset 3. pöörde lõppu alustava h ees, näit. pan'dhe (<* pantihen) 'pandi', pan'he (<* panihen) 'heitis magama', tapet'he (<* tapetihen) 'tapeti';

d) liidet alustava h ees, näit. vaghāné (ɾaps) 'hällilaps' (vrd. e vaga), aɾhaks 'alla' (vrd. krj. aɾahakš)[146]. Hilistes tuletistes on vokaal süski säilinud (näit. iguhīné, pēdohīné).[147]

3. Analoogia põhjustatud sisevokaali kadu.

Teise silbi e puudub mõnedes kahesilbilistes verbides (ja nende tuletistes), mille esimene silp on olnud lühike, näit. (ɾugen:) ɾukta (loen:) lugeda', ɾugmha 'lugema';

---

146 SKES, I, lk. 14.

147 Kettunen, L., LVHA II, lk. 47.

(imen:) imda '(imen:) imeda', (panen:) panmīné '(panen:) panemine'. Ilmselt on e kadu vastavas asendis analoogiline (vrd. vil'en: vilda, vilmha 'lahti lõikan: lõigata, lõikama' [vrd. sm vültää]).[148]

Ka mõned kahesilbilised i-tüvelised verbid, mille esimene silp on lühike, on mugandunud paradigmadesse, mille pearõhuline silp oli algselt pikk. Näit. muńda 'muneda' (vrd. krjt muńida),[149] muńnūž 'oleks munenud', sukta 'sugeda' (vrd. krjt sugida).[150] Mugandumine on jätkunud tänapäevalgi. Näiteks on L. Kettunen täheldanud sõna rügüdä: rügün 'köhida: köhin'. ü delabialiseerumise tõttu on verb muutunud i-tüveliseks ja on toimunud analoogiline sisekadu: (rigib:) rikta '(köhib:) köhida'.

4. u kadu.

u kadu on toimunud nud-partitsübis, näit. andand (<* antanut) 'andnud',

---

148 Kettunen, L., LVHA II, lk. 49.

149 SKES, II, lk. 351.

150 SKES, IV, 1096.

jeudand 'jõudnud' (vrd. sm joutanut), otand 'võtnud' (vrd. sm ottanut). Tõenäoliselt on u kadu toimunud hiljem kui üldine sinkadu ja seda on põhjustanud kiire tempo ja rõhutu asend.[151]

5. i kadu lüdetes.

Lüdete i on kadunud rõhutus silbis, näit. kadagihnė 'kadakane', regudehnė 'kelgu, reekese', sigizėlinė 'sigimine', kuidamnė 'kuivatamine', elinė 'öösine', jomnė 'joomine'.

Kuigi kaasrõhulises silbis lüdete i on lõunavepsa murdes pikenenud, esineb ka kolmanda silbi i kadu, näit. pidamnė 'pidamine', kudomnė 'kudumine', heimolinė 'sugulane', ehtalinė 'õhtune'. Arvatavasti on kadu toimunud analoogiliselt rõhutute silpide i kaoga.[152]

---

151 Junkelo, E.A., VKÄH, lk. 754.

152 Junkelo, E.A., VKÄH, lk. 742.

A. III. Lõpukadu.

Lühike lõppvokaal on kadunud nendest kahesilbilistest sõnadest, mille esimene silp on olnud pikk, ja kõikidest mitmesilbilistest sõnadest.[153] Lõpukaole allusid:

1. Ainsuse nominatiiv:

a) vokaaltüvega noomenid, näit. seug- (<* selkä), orā (< orav < *orava) 'orav', lehm 'lehm' (vrd. vdj lehmä)[154], siganišk 'mumps' (vrd. sm niska), nor' 'nöör' (vrd. kyjA ńüöri)[155], nihm 'linnupüünis' (vrd. vdj nihma)[156];

b) I partitsüp, näit. tutab (<* tuttaβa) 'tuttav', elab (<* eläβä) 'elav';

c) passiivi II partitsiibid, näit. sad (<* sātu) 'saadud', otet 'võetud' (vrd. sm otettu);

d) komparatiivid, näit. suremb (<* sūrempi) 'suurem', enamb (<* enämpi) 'rohkem'.

2. Ainsuse ja mitmuse partitiivid, näit. kavad (<* kalaδa) 'kala', kavõd' (<* kaloiδa) 'kalu', mad (<* māta) 'maad', maid (<* maita) 'maid'.

---

153 Sunkelo, E.A., VKÄH, lk. 755–756.

154 SKES, II, lk. 284.

155 SKES II, lk. 409.

156 SKES, III, lk. 782.

3. Ainsuse ja mitmuse inessüv ja elatüv, näit. mas (<* māssa) 'maas', päs (<* pā̄ssä) 'peas', sus (<* sūsta) 'suust', hulīš (<* hūlista) 'huultest'.

4. Ainsuse ja mitmuse adessüv ja ablatüv, näit. mau (< mal <* mālla) 'maal', udō (<* ūdęlla) 'uuel', tahōl' 'kohtadel' (vrd. sm tahoilla).

5. Ainsuse ja mitmuse translatüv, näit. kuks (<* kūksi) 'kuuks', eks (<* ō̄ksi) 'ööks', viritusīkš 'peergudeks' (vrd. sm virityksiksi).

6. Ęssüv, näit. udęn 'uuel' (vrd. sm uutena), ülhän ~ ilhän 'üleval' (vrd. sm ylhänä).

7. Verbide ainsuse 3. pööre:

a) preesens, näit. sab (<* sāpi) 'saab', jäb (<* jā̄pi) 'jääb';

b) imperfekt, näit. kul' (<* kūli) 'kuulis', ot' 'võttis' (vrd. sm otti);

c) konditsionaal, näit. otāž 'võtaks' (vrd. sm ottaisi), jätā̄ž 'jätaks' (vrd. sm jättäisi).

Erandid:

a) vokaali kadu lühikese silbi järel

imperfektis (näit. pań' 'pani', tuł' 'tuli'), mis tõenäoliselt on toimunud algupäraselt pika, tänapäeval aga lühenenud esimese silbiga sõnade analoogial (vrd. kuł', oł');

b) vokaali esinemine algupäraselt pika esisilbiga sõnade lõpus, näit. heno 'väinetu' (vrd. sm hieno), haara 'hall' (vrd. vdj aasa).[157] Need analoogiavormid on tekkinud alles esimese silbi lühenemise järel.[158]

---

157 SKES, I, lk. 51.

158 Kettunen, L., LVHA II, lk. 55.

B. Järgsilpide diftongid.

1. ai.

Järgsilbi ai-diftong on säilinud lõunaeepsa murdes algupärasel kujul enamasti palataliseerumata konsonandi ees ja ka mõnedes adverbides. Kuluvisese arengu tulemusel tekkinud ai nitmuse 1. ja 2. pöörde lõpus (vt. lk. 31) on säilinud vanemate eepslaste kõnes. Tavaliselt on diftongi järelkomponent i reduktseerunud e-ks (<ai) või madaldunud a-ks (ai > ai < ā).

ai =: korvaižed (<* korvaiset) 'kõrvakesed', kabjaižed (<* kapjaiset) 'kabjakesed', onimai 'elime', andamai 'anname', andatai 'annate', avaida 'ava!' (vrd. kyl. avaita)[159], sogaidan 'pimestan' (vrd. sm sokaista)[160], huškaidan 'vehin' (vrd. kyl. huškaita)[161], pigai (<* pijain) 'varsti', eskai 'pärast'.

---

[159] SKES, I, lk. 31.

[160] SKES, IV, lk. 1060.

[161] SKES, I, lk. 84.

ai>ā. Muutus on toimunud enamasti palataliseeritud konsonandi ees, näit. *rādāné* 'raudne' (vrd. krj *raudaine*)[162], *oksāné* 'oksakene' (vrd. sm *oksainen*), *pakāné* 'pakane' (vrd. krjA *pakkain(e)*)[163], *rohkāta* 'lõhki teha' (vrd. krjL *rohkaitta*)[164], *sogātá* 'pinestada', *avātá* 'avada', aga ka *andāžin* 'annaksin' (vrd. sm *antaisin*), *otāž* 'võtaks' (vrd. sm *ottaisi*).

ai>ā>a. Mõnikord võib pikka *ā*-d ka lühikesena täheldada, näit. *korvané* (~ *korvāné*) 'kõrvake', *borané* (~ *borāné*) 'marjakene'.

ai>ā. Palataliseeritud konsonandi järel on *ai>ā* sõnas *moržā* 'mõrsja, noor abielunaine' (vrd. sm *morsian*). Muutus on arvatavasti vene keele mõjul toimunud (vt. lk. 31).

ai>āi. Et preesensi ja imperfekti vormid ei langeks kokku, on *i* pikenenud imperfektis: (*takain*:) *takāin* '(tõotan:) tõotasin' (vrd. sm *takaan*, *takasin*).

---

[162] SKES, III, lk. 750.

[163] SKES, II, lk. 468.

[164] SKES, II, lk. 300.

2. *oi*.

Algupärane *oi*-diftong esineb tänapäeva lõunaeesti murdes *oi*- või *õ*-na.

oi = . Diftong *oi* on säilinud palatalisseerimata konsonantide ees: *mustoid* (< * *mustoida*) 'Mustikut', *rägoid* (< * *raukkoida*) 'valeskest', *segoidaba* 'segatakse' (vrd. kyj. *šegoittada*)[165], *tazoidab* 'tasandab' (vrd. kyj. *tazoittaa*)[166], *tarboin* 'hirmutan mütaga kalu'.

oi ~ *õ*. Karitüvadjektiivid esinevad tänapäeval paralleelselt *oi* ~ *õ* kujul, *oi* on säilinud vanemate murdelaste kõnes. Väit. *jägatoi* ~ *jägatõ* (< * *jalpattoin*) 'jalata', *sonatoi* ~ *sonatõ* 'soolata' (vrd. sm *suolattoin*), *ozatoi* ~ *ozatõ* 'õnnetu' (vrd. kyj. *ozatoine*)[167], (he) *amastoimad* '(nad on) alasti' (vrd. kyj. *alastoi*)[168].

oi > *õ*. Palataliseeritud konsonandi ees on teinemunud muutus *oi* > *õ*: *kandõne* (< * *kantoinen*) 'kännuke', *segõtäb* 'segab' (vrd. sm *sekoittaa*), *tazõtäda* 'tasandada' (vrd. sm

---

[165] SKES, IV, lk. 993.

[166] SKES, IV, lk. 1242.

[167] SKES, III, lk. 439.

[168] SKES, I, lk. 15.

tasoittaa), rākōd', tarbōn'. oi > ō-ks ka oi-deminutiivides, kui silpi pole sulgenud palataliseerumata konsonant (mõnikord vanematel vepslastel siiski säilinud): vāgō (< * valkoi) 'valge lammas', mustō 'Mustik' (vrd. mustoid ~ mustōd'), kisō 'kass' (vrd. kisoid ~ kisōd').

oi > ōi. Ainsuse ja mitmuse või preesensi ja imperfekti vormide kokkulangemisel on mitmuses ja imperfektis i pikenenud, näit. (hahkōd':) hahkōid' '(halli:) halli', (tahtōn' ~ tahtoin:) tahtōin' '(tahan:) tahtsin'.

3. ui.

ui ≡: a) hiilistes vene laenudes palataliseerumata konsonantide ees: goruin 'muretsesin' (vrd. vn горе), (sindud) tokuibad '(linnud) mängivad' (vrd. vn покать), puruibad 'pummeldavad' (vrd. vn пуп);

b) sõnas mučuini 'väikesekene', mis oli algupäraselt arvatavasti oi-diftongiline (vrd. krj mučišoin, krjA mučišoi, sm mutso)[169];

c) vanemate vepslaste kõnes, näit. koivuid

---

[169] SKES, II, lk. 354.

'kaski' (vrd. sm koivuja, koivuihin), kucui 'kutsus' (vrd. sm kutsui), šuštuin 'väsisin'.

ui>ū : a) kui ui-le järgneb palataliseeritud konsonant, näit. лindūné (<* lintuinen) 'linnuke', лindūd' 'linde', igūné 'igavene' (vrd. sm ikuinen), pirūdá 'pummeldada', goŕūdá 'muretseda', goŕūń 'muretsesin';

b) tavaliselt sõna absoluutses lõpus (v.a. vanematel vepsaastel): johtū 'juhtus' (vrd. sm johtui), nukū 'magas' (vrd. sm nukkui), azū 'seadis' (vrd. sm asui);

c) konditsionaali perfektis: sānūž 'oleks saanud', (en) лasknūž '(ma ei) oleks lasknud', trońūž 'oleks puutunud' (vrd. vn трогнуть), vanematel süski ka sānuiž, лasknuiž.

ui>iū. Preesensi ja imperfekti tüvede kokkulangemisel pikenes i imperfekti vormides: (goŕuin:) goŕūīń '(muretsen:) muretsesin', (piruib:) pirūī '(pummeldab:) pummeldas'.

4. üi.

Lõunavepsa murdes võib järgsilpides mõnikord väga puhast üi-diftongi kuulda

(vanema generatsiooni kõnes), kuid enamasti on diftongi sonant ü muutunud u-ks.

üi ≡. Diftong üi on säilinud vanematel vepslastel, näit. lämbizüi 'läks soojaks', t'ülctüi (: t'ülctuda) 'läks nüriks (: nüriksminna)' (vrd. sm tylsyi), kētnüižīn 'oleksin keetnud' (vrd. sm keittänyt), (en) kētnüiž '(ma ei) oleks keetnud', sönüižīn 'oleksin

üi>ü. söönud' (vrd. sm syönyt), mõnikord aga ka üi > ü : ühtüt'en 'ühel viisil' (vrd. sm yhdyttää), tülctü, sönüžīn.

ui>ui. Et pearõhutu silbi ü on nü laialdaselt, nagu eespool on püütud näidata (vt. lk. 49), muutunud u-ks, on järgsilpide üi-diftongi esindajaks palataliseerumata konsonandi järel enamasti ui, näit. n'äpuinę 'näputäis', käbuid 'käbisid'. Ka eesvokaalsetes hilislaenudes, kus teiste murrete põhjal oleks ootuspäraseks diftongiks üi, esineb lõunavepsa murdes ui, näit. mäčuid 'palle' (vrd. vn мяг, vpsK mäʿt'šüid[170]), l'äžui 'haigestus' (vrd. vn лежать).

üi>ū: sämūné 'puust näpits', tävūné 'kopsu-

---

170 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 839.

kene', vävūd' 'õemehi', käbūd', näpūné. Nagu näiteist võib märgata, on diftongi järelkomponendi assimileerumisel järgnev konsonant palataliseerunud.

L. Kettunen on märkinud murdeiseärasusena ǖ esinemist algupäraselt tagavokaalsetes sõnades ui asemel: pakǖné 'kollane', kukkǖ 'kukkus'[171], tänapäeval aga ainult pakūné, kukkui-kukkū.

5. äi.

Kui eelnevas silbis on sonandiks ä, ü või ö, on äi-diftongi esikomponent enamasti säilinud. Kuigi E.A. Tunkelo on väitnud, et äi-diftong on lõunavepsa murdes alati muutunud ǟ-ks,[172] on käesoleva töö autor täheldanud äi-diftongi säilinuna paralleelselt assimileerunud vormidega. äi > ǟ-ks on toimunud põhiliselt noorematel vepslastel.

äi ≡: vähäiné 'väheke' (vrd. sm vähäinen), händäiné 'sabake' (vrd. sm häntäinen), lükäi-

---

171 Kettunen, L., LVHA II, lk. 67.

172 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 854.

dän 'lükkan' (vrd. kyl *lükäitä*)[173]

äi>ä: *lükädämhä* 'lükkama' (vrd. kyl *lükäitä*)[174], *nälgäne* 'nälgane' (vrd. sm *nälkäinen*), *hülgäž* 'hülgaks' (vrd. sm *kylkäisi*), *südä* 'süda' (vrd. kyl *südäin*)[175], *südämen* 'südame'.

äi>ai. Kui ülnevas silbis on sonandiks *e* või *i*, on diftongi esikomponent *ä>a*. Tekkinud *ai*-diftongi esinemus on analoogiline algupärase *ai*-ga, näit. *helädäb* 'helistab' (vrd. kyl *helätä*)[176], *helaidan ~ helädän* 'helistan', *ezmäne* 'esmane' (vrd. sm *esimäinen*)[177] (vt. lk. 64).

äi=. Palatalisseerituid nasaali järel on *ä* säilinud (kui sonandiks on *e, i*): *nenäne ~ nenäine* 'ninakene', *lehmäne* 'lehmakene' (vrd. sm *lehmäinen*)[178], *silmäižed* 'silmakesed' (vrd. kyl *silmäillä*)[179].

---

[173] SKES, II, lk. 317.

[174] SKES, II, lk. 317.

[175] SKES, IV, lk. 1143.

[176] SKES, I, lk. 66.

[177] SKES, I, lk. 41.

[178] SKES, II, lk. 284.

[179] SKES, IV, lk. 1027.

6. öi.

öi-diftongi kasutatakse vepsa keeles kohati teises silbis, kui esimeses silbis on sonandiks labiaalne eesvokaal (ö, ü), mõnedes sõnades ka ä järel.[180]

öi≡. Lõunavepsa murdes on käesoleva töö autor täheldanud öi-diftongi algupärasel kujul ainult sõnas köhköi 'köhija'.

öi>ȫ. i on labialiseerunud ja ühinenud sonandiga pikaks ö-ks (öi>ȫ): kürȫ 'mehenimi' (vrd. krjL küröi)[181], tütȫ 'tütrekene' (vrd. vpsK tüt'öim)[182].

öi>ȫ>ö. Diftongist moodustunud monoftongi lühenemine on erandlik muutus, mis on toimunud järgmistes sõnades: pörö 'pealae ümmargune osa' (vrd. krjA püöröi)[183], hübö 'öökull' (vrd. sm hüppȫ)[184], samuti kürö-

---

180 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 867.

181 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 868.

182 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 867.

183 SKES, III, lk. 678.

184 Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 868.

nägi[185] *küla nimi*' (*vrd. kürõ*). E. A. Tunkelo arvates võivad need sõnad olla laenatud kajala keelest.[186]

öi > *ē*. Noorte vepslaste kõnes võib *öi*-diftongi kuulda ka delabialiseerununa, näit. *kehkē* 'köhija' (*vrd. köhköi*). Sonandi muutumist *e*-ks on ilmselt põhjustanud vene keele mõju.

öi > *oi* ~ *ō*. Sõnades, mille esimese silbi sonandiks on *ä*, esineb ootuspärane *öi* asemel *oi* ~ *ō*. Näit. *läänoi* ~ *läänō* 'tuli' (*vrd.* vpsÄ *läänöi*[187], sm *lämpäinen*[188]), *jänō* 'jäneskeri' (*vrd. krjA jänöi*)[189]. Arvatavasti on muutus toimunud *oi*-diftongi analoogial, sest *oi* on vepsa keeles tihti esinev diftong, *öi* aga haruldane.[190]

ō < *oi*. *d.* Kettunen on väitnud, *dō* üldistumine tagavokaalse sonandiga sõnades on Sodjärves esinev murdeiseärasus, näit.

---

[185] Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 868.

[186] Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 869.

[187] CBA, lk. 310.

[188] SKES, II, lk. 320.

[189] SKES, I, lk. 130.

[190] Tunkelo, E.A., VKÄH, lk. 870.

paṇṓ 'põles' (vrd. sm paloi), tanṓ 'taandus' (vrd. sm taannoin).[191] Käesoleva töö autor on täheldanud oi > ṓ vaid paari keelejuhi kõnes, näit. radṓd 'töötasid' (vrd. sm raatoi).

7. ei.

ei ≡. Tänapäeva lõunavepsa murdes esineb ei-diftong ainult vene laenudes, näit. radein 'ihkan' (vrd. vn pagerь), oṅ́dreiaks 'Andreiks'.

ei > ē. Palataliseeritud konsonandi ees on aga ka nendes sõnades ei > ē, näit. radēdá, oṅ́drēd', samuti ka vel'lēṅ (< veljein < * veljeni) 'minu vend', kod'hēṅ 'minu koju', vagolēž 'vakku'.

ei > ī. Vastav muutus on toimunud e-tüveliste noomenite mitmuse vormides, samuti e-tüveliste verbide imperfektis ja konditsionaalis (vt. lk. 37).

---

[191] Kettunen, L., LVHA II, lk. 63.

Kokkuvõte

L. Kettuse teos „Lõunavepsa häälik-ajalugu" II, milles käsitleti põhjalikult lõunavepsa murde vokaalistikku, valmis rohkem kui pool sajandit tagasi, aastal 1922. Selle aja jooksul võib aga murre, millel puudub kirjakeele fikseeriv toime, tunduvalt muutuda, seda eriti siis, kui nõ-ji avaldab ka mingi teine keel. Tõi-munud nihked avalduvad selgemalt vokaalides, sest nende moodustumiskoht muutub kergemini kui konsonantide oma. Vokaalimuutuste ulatus sõltub omakorda vokaali asendist sõnas, s.t. kas vokaal kuulub esimesse silpi või järgnevatesse.

Esimese silbi vokaalid on lõunavepsa murdes kõige püsivamad, sest esimesele silbile langeb pearõhk ja ka tähenduse seisukohalt on see silp kõige olu-lisem. Esimese silbi lühikesed vokaalid a̲, e̲, u̲, ä̲ on säilinud muutumatui-

na, näit. kaɹa, jogi, kuŕgęd, vävu. Lühike i on enamasti samuti säilinud (näit. hibusęd), ent labiaalse konsonandi kõrval on i > ü (näit. pühl'äm), r-i ees ę-ks sõnas per't'. Esimese silbi lühike ę on tavaliselt säilinud (näit. peza), u (< ɹ < l) mõjul aga labialiseerunud ö-ks (näit. pöud). ü-d ja ö-d täheldatakse muutumatuna vanemate vepslaste kõnes (näit. kündän, sön).

Vene keele mõjul hääldunvad i ja ę palataliseerumata dentaalide järel i- ja ę-na (näit. sisar, čęm), ö ja ü on noorematel vepslastel delabialiseerunud (näit. n'igid, l'ed'he).

Esimese silbi pikad vokaalid on reeglipäraselt lühenenud, seejärel toimunud muutused on analoogilised vastava lühikese vokaali muutustega (näit. nat', n'it', jokseb, kuz', lödä ~ l'eda, pü ~ pi). Säilinud on vaid hilistekkeline pikk vokaal (näit. kāz, pōven, p'äv).

Esimese silbi diftongide sonant esineb tänapäeva lõunavepsa murdes analoogiliselt esimese silbi vastava lühikese

vokaaliga. Diftongide järelkomponentidel ilmneb assimileerumistendents (näit. peigon, taemen, rāništab, rāmub).

Et pearõhk langeb lõunavepsa murdes esimesele silbile, järgsilbid on aga hoopis vähem rõhutatud, on järgsilpide vokaalid keele arenemise käigus võinud tunduvalt rohkem muutuda kui esimese silbi vokaalid.

Kõnealuses murdes esinevad järgsilpides kõik vokaalid, mis esimeseski silbis, kuid oletatav vokaalharmoonia on ebajärjekindel. Käesoleva sajandi kahekümnendail aastail täheldas L. Kettunen lõunavepsa murdes järgmisi vokaalharmoonia säilimist käsitlevaid seaduspärasusi:

1) ä esines järgsilpides, kui eelnevas silbis oli ä, ö või ü;

2) ü esines järgsilpides, kui eelnevas silbis oli ü või ö;

3) hilistekkeline ö esines järgsilpides, kui eelnevas silbis oli ö või ü.

Ülejäänud juhtudel esinesid L. Kettuse tähelepanekute järgi ainult taga-

vokaalid (s.t. a, o, u).[192]

Käesoleva töö autori andmetel sõltub ä, ö, ü esinemus tänapäeval ka konsonantismist: palataliseerumata konsonantide järel on sageli ä, ö, ü > a, o, u. Ka e ja i häälduvad nimetatud asendis tagapoolsemalt, vastavalt ę- ja į-na (näit. jäniz, kundzę). Toimunud muutuse on põhjustanud vene keele foneetika mõju.

Kõnealuse murde iseloomulikuks jooneks on i pikenemine imperfektis, konditsionaalis, inen-lütelistes noomenites ja noomenite mitmuses (näit. tul'īn', t'egīž, männīn'e, norīš). Oletatavasti on pikenemine toimunud järgsilpide diftongide monoftongistumisel tekkinud pika vokaali analoogial (vrd. bolāné, vāgōd).

Järgsilpide diftongid on, nagu eespool öeldud, lõunavepsa murdes monoftongistunud.[193] Sodjärves on töö

---

192 Kettunen, L., Eräitä erimielisyyksiä tieteemme kysymyksissä, „Virittäja" 1925, lk. 108.

193 Kettunen, L., LVHA II, lk. 57.

autor täheldanud järelkomponenti ka säilinuna, seda enamasti palataliseerumata konsonandi ees (näit. kabjaižed).

Lõunavepsa muude vokaalistikku on viimastel aastakümnetel tugevasti mõjutanud vene keel. Toimunud muutused ilmnevad eeskätt vepslaste noorema generatsiooni kõnes.

I.Bõjanova.

Keelte ja murrete lühendid

e = eesti keel
eL = eesti keele lõunamurdeid
krj = karjala keel
krjA = karjala keele aunuse murre
krjL = karjala keele lüüdi murre
lv = liivi keel
vdj = vadja keel
vn = vene keel
vpsK = vepsa keele keskmurre
vpsÄ = vepsa keele äänismurre
sm = soome keel

Kasutatud kirjandus lühenditega

Airila, M., Pitkä i pääpainottomassa tavussa itämerensuomalaisissa kielissä, „Virittäjä" 1944, lk. 144-164.

Kask, A., Eesti keele ajalooline grammatika I, Tartu 1972.

Kettunen, L., EKÄH = Kettunen, L., Eestin kielen äännehistoria, Helsinki 1962.

Kettunen, L., Eräitä erimielisyyksiä tiedeemme kysymyksissä, „Virittäjä" 1925, lk. 108-118.

Kettunen, L., LVHA II = Kettunen, L., Lõunaeepsa häälik-ajalugu II, Vokaalid, Tartu 1922.

Muhel, V., Vene - eesti sõnaraamat, Tallinn 1970.

Pihel, K., Pikamäe, A., Soome - eesti sõnaraamat, Tallinn 1971.

Posti, L., Vepsän vokaalisoinnusta, „Virittäjä" 1935, lk. 73-89.

Posti, L., Vielä vepsän vokaalisoinnusta,

„Virittäjä" 1935, sk. 380 - 383.

Tunkelo, E.A., VKÄH = Tunkelo, E.A., Vepsän kielen äännehistoria, Helsinki 1946.

СВЯ = Зайцева, М., Мустонен, М., Словарь вепсского языка, Ленинград 1972.

SKES, I = Toivonen, Y.H., Suomen kielen etymologinen sanakirja I, Helsinki 1955.

SKES, II = Toivonen, Y.H., Itkonen, E., Joki, A.J., Suomen kielen etymologinen sanakirja II, Helsinki 1962.

SKES, III = Itkonen, E., Joki, A.J., Suomen kielen etymologinen sanakirja III, Helsinki 1962.

SKES, IV = Itkonen, E., Joki, A.J., Suomen kielen etymologinen sanakirja IV, Helsinki 1969.

Резюме

Целью дипломной работы является: обзор состояния и формирования гласных современного южновепсского диалекта.

В работе использован материал, собранный автором во время летних экспедиций 1971, 1972 и 1973 годов в деревне Сидорово Бокситогорского района Ленинградской области.

Для того, чтобы дать наглядное представление о формировании вокализма, основной материал сравнивается с соответствующими основами слов, встречающимися в других вепсских диалектах, балто-финских языках или позднем балто-финском праязыке. В случаях позднего заимствования из других языков приводятся соответствия из этих языков.

Работа состоит из двух глав: в

первой главе рассматривается вопрос вокализма первого слога, во второй главе – вопросы, связанные с вокализмом последующих слогов. Отдельно рассматривается вопрос об одиночных гласных и дифтонгах.

В ходе исследования выяснено, что краткие гласные первого слога a̰, o̰, ṵ, ä̰ остались без изменения, например: kala, jogi, kuŕgęd, vävu. ḭ и ḛ вслед за непалатальными губно-зубными согласными изменились в ḭ и ę̰ (например, sįsar, čęm), это произошло под влиянием русского языка. ṵ̈ и ö̰ сохранились в речи старшего поколения носителей вепсского языка. В речи молодых проявляется происшедшая под влиянием русского языка делабиализация (например, s'ivä̰d, l'ed'he)

Исконные долгие гласные первого слога сократились (например, ma, sen'). Изменения, которые произошли вследствие сокращения, аналогичны изменениям соответствующего крат-

кого гласного. Более поздние долгие гласные сохранились.

Первый гласный дифтонга первого слога выступает в той же форме, что и соответствующий краткий гласный первого слога, второй компонент дифтонга имеет тенденцию на ассимиляцию.

В последующих слогах выступает ӓ, если в предшествующем слоге встречаются ӓ, ӧ или ӱ, ӧ и ӱ выступают, если в предшествующем слоге встречается ӧ или ӱ. В остальных случаях в последующих слогах выступают гласные заднего ряда. Следует отметить, что в современном южновепсском диалекте оказывают влияние на ӓ, ӧ ӱ также и согласные. После нелабиальных губно-зубных согласных отмечается заметная тенденция в сторону приближения к гласным переднего ряда. Соответствующее явление обусловлено влиянием русского языка.

Последующий компонент дифтонга последующих слогов изменился в большинстве случаев в сходный с первым компонентом дифтонга компонент, вследствие чего происходит образование долгой гласной.

Summary

The aim of the diploma thesis is to give a survey of the establishment and occurence of the vowels in the present-day South-Vepsic dialect.

The present work is based on the materials collected on the summer expeditions of 1971, 1972 and 1973 in Sodyarv village, the district of Boksitogorsk, Leningrad province.

To show the establishment of the vowel system the collected material is compared with the corresponding stems in the other dialects of the Vepsic language, in the Balto-Finnic languages or in the late primary language of the Balto-Finnic languages.

The present paper is divided into two parts: the former dealing with the vowel system in the first syllable, the latter with the vowel system in the following

syllables. The short vowels and diphthongs have been discussed separately.

The examination into the material showed that the short vowels [a̲, o̲, u̲, ä̲] have remained unchanged. E.g. kaara, jõgi, vä-vu, kuiged. "i̲" and "e̲" have mainly been retained (E.g. hibused, pesa), but following the unpalatalised dentals they have become "i̲" and "e̲" (E.g. čiem, sisar) under the influence of Russian.

"ü̲" and "ö̲" have retained in speech of the older generation (E.g. kündan, sön), but the younger people have delabialised them under the influence of Russian (E.g. siivad, liedhe).

The primary long vowels of the first syllable have been shortened. The changes which have occured because of the shortening are analogical to the changes of the corresponding short vowel. The vowels which have lately occured have retained, such as kāz, põven, pāv.

The sonority of the diphthongs in the first syllable is just the same as the corresponding short vowel in the present-day

South-Vepsic dialect. "ü" following the diphthong has become "u" (E.g. täuz). "u" following the sonant has mostly assimilated into the sonant, such as nāmub. The following component "i" has mostly retained.

The occurence of the vowels in the second and in the following syllables in the present-day South-Vepsic dialect can be characterised by the following rules:

1. "ä" occurs in the second and in the following syllables if it is preceded by "ä", "ö" and "ü".

2. "ö" and "ü" occur in the syllables following the first if it is preceded by "ö" or "ü".

3. In the other cases the back-vowels are found in the syllables following the first.

But here must be said that in the present-day South-Vepsic dialect "ä", "ö" and "ü" are also influenced by consonants. The author of the present work has noticed a remarkable tendency

to back-vocalism after the unpalatalised dentals. It is so due to the influence of the Russian language.

The component "i" following the diphthongs after the first syllable mostly resembles the sonant and according to the fact the long vowel has been established.

Sisukord

Eessõna 2

Esimese silbi vokaalistik 6

A. Esimese silbi lühikesed ja pikad vokaalid 6

B. Esimese silbi diftongid 17

B. I. i̯-lõpulised diftongid 17

B. II. u̯- ja ü̯-lõpulised diftongid 23

Järgsilpide vokaalistik 28

A. Järgsilpide üksikvokaalid 31

A. I. Säilinud või muutunud üksikvokaalid 31

A. II. Sisekadu 53

A. III. Lõpukadu 61

B. Järgsilpide diftongid 64

Keelte ja murrete lühendid 80

Kasutatud kirjandus lühenditega 81

Pezjoma 83

Summary 87

Sisukord 91